

Z EVROPSKÉ UNIE

Na cestě k evropskému výzkumnému prostoru

Věda a technika v 21. století budou mít stále větší význam. Zřetelněji než doposud se ukazuje, že aktivity v oblasti výzkumu a vývoje budou mít zvyšující se vliv na budoucnost.

Situace v evropském výzkumu vyvolává však obavy. Jestliže Evropané pro zlepšení tohoto stavu něco společně nepodniknou, postihne Evropu pokles růstu a konkurenceschopnosti ve světové ekonomice. Tím by se dále zvýšil odstup za technicky nejvyspělejšími zeměmi světa. Evropě by hrozilo nebezpečí, že se ji nepodaří včlenit do ekonomiky založené na znalostech.

Evropa investuje stále menší podíl svých zdrojů do pokroku poznání. Přesto pochází třetina všech vědeckých poznatků z Evropy. V oblastech jako lékařský výzkum a chemie zaujímá Evropa vedoucí postavení. Významné výsledky dosahuje Evropa i v sektorech letectví a telekomunikací. Jde jen o to, tento potenciál udržovat, dále rozvíjet a optimálně využívat.

Poslední roky 20. století se vyznačovaly přechodem ke společnosti znalostí. Hospodářský a společenský rozvoj spočívá v první řadě na nejrůznějších formách poznatků, jejich produkci, osvojení a využití.

Výzkum a – především – vývoj jsou srdcem fungování společnosti. Stále častěji jsou činnosti v těchto oblastech prováděny především proto, aby přispěly k zajištění potřeb společnosti, zejména v souvislosti se změnami práce a s novými formami života a práce (zaměstnanosti).

Nové výrobky, nové postupy a nové trhy vznikají na základě výzkumu a vývoje, které se tak stávají hnacím motorem rozvoje hospodářství a konkurence. Výzkum a vývoj jsou nejdůležitějšími nástroji pro modernizaci evropských podniků, bez nich by nemohla Evropa rozvíjet své pozice v konkurenčním prostředí. Souhrnně výzkum a vývoj přispívají jak přímo, tak i nepřímo k udržení a rozvoji zaměstnanosti.

V posledních letech Evropská rada vícekrát poukázala na význam trvalého úsilí ve výzkumu a vývoji pro rozvoj a zaměstnanost.

Výzkum má ústřední roli při realizaci politiky pro jednotlivé oblasti veřejného zájmu, je centrem procesů politického rozhodování. Politická rozhodnutí v oblastech, jakými jsou zdravotnictví, „udržitelný rozvoj“, bezpečnost v průmyslu, jaderných technologiích, potravinářství, musí být vždy přijímána jen na základě fundovaného vědeckého poznání. Kromě toho musí být tato rozhodnutí založena na správném a podrobném vyhodnocení hospodářských a společenských aspektů problémů, o jejichž řešení se usiluje.

Každodenně jsou v nejrůznějších organizacích základního výzkumu prováděny práce v úzké návaznosti na oblasti pozdějšího využití výsledků. Jsou to vysoké školy, výzkumné ústavy, podniky a konsorcia, která jsou vytvořena z několika takových organizací. V některých případech dochází k velmi rychlému využití výsledků základního výzkumu. Týká se to především využití výsledků molekulární biologie a imunologie v medicíně. Někdy však může být proces i jiný. Výsledky základního výzkumu jsou využity teprve za několik let po jejich dosažení, navíc způsobem a v oblastech nepředpokládaných.

V USA si v posledních letech velká výzkumná centra udržela svůj vysoký standard v základním výzkumu a často ho i dále zvýšila. Japonsko usilovalo, aby odstranilo své zaostávání v této oblasti, a věnuje se základnímu výzkumu se stále rostoucí intenzitou. Evropané by si počínali špatně, kdyby své investice do této oblasti snižovali. Věda je vyjádřením tvůrčí energie, která v Evropě 21. století nesmí být poražena.

Aktivity ve výzkumu a vývoji v Evropě jsou z poloviny financovány ze soukromých zdrojů. Přitom dvě třetiny těchto aktivit jsou realizovány v rámci činnosti subjektů soukromé sféry. Po období určitého poklesu soukromé investice do výzkumu a vývoje v Evropě v posledních letech opět stouply. V mezinárodně působících podnicích a evropských multinacionálních koncernech investice do výzkumu neklesly, v některých byly i zvýšeny. V průběhu globalizace ekonomiky se ve všech oblastech stále větší měrou projevuje vytváření výrobních a technologických firemních aliancí a slučování firem (fúze, převzetí). Tyto nové podniky

uplatňují strategii společného výzkumu a vývoje na evropské úrovni. Důsledkem je, že část soukromých investorů operuje stále více v rámci celoevropského, ev. celosvětového prostoru.

Globální výdaje na výzkum a vývoj v soukromé sféře v Evropě jsou však nižší než výdaje nejdůležitějších konkurentů v USA a v Asii. Příčinou je, že v Evropě podniky střední velikosti a malé a střední podniky (MSP) stále jen velmi málo investují do výzkumných záměrů.

Na evropském finančním trhu se ještě příliš málo prosadil poznatek, že investice do znalostí se vyplatí. I když v poslední době je investováno více rizikového kapitálu do inovačních záměrů, zůstává celkový objem těchto investic v Evropě relativně malý. Investice rizikového kapitálu do oblasti špičkových technologií a zakládání nových podniků jsou mnohem nižší než ve Spojených státech. Celkově musí být proto klima pro soukromé investice v Evropě mnohem příznivější.

V Evropě se doposud uskutečňuje největší část výzkumných aktivit na úrovni jednotlivých států. Na společné evropské iniciativy v oblastech vědy a techniky, které se uskutečňují na úrovni Unie, eventuálně na mezistátních úrovních, připadá jen 17 % celkových veřejných výdajů na civilní výzkum.

Nejdůležitějším nástrojem na evropské úrovni je v současné době Rámcový program výzkumu a vývoje Evropské unie. Ve finančním vyjádření připadá na tento program však jen cca 5,4 % celkových veřejných výdajů na civilní výzkum. Evropský výzkum je vlastně součtem opatření na úrovni jednotlivých států a na úrovni Evropské unie. Opatření jsou někdy nesprávně koordinována tak, že se výzkumné struktury, které jsou uzavřeny samy do sebe, často vzájemně překrývají. Právní a administrativní normy jsou rozdílné, takže investice do sektoru poznání, překračující hranice jednotlivých států, nemohou být dostatečně účinné. Odstranění stávajících překážek a sjednocení evropského vědeckého a technického prostoru je nepostradatelnou podmínkou.

Evropský trh nabídky a poptávky poznatků a techniky musí být z podstatné části teprve vytvořen. Aby se tento trh mohl rozvíjet a fungovat, musí být definována skutečná evropská politika výzkumu.

Politiky výzkumu členských států Unie se realizují paralelně a vzájemně jsou jen velmi málo koordinovány. Nelze tedy zatím hovořit o evropské politice výzkumu.

Jak je tedy nutno chápat pojem „evropský výzkumný prostor“? V podstatě jde o souhrn následujících záměrů:

- vytváření sítí evropských center špičkového výzkumu a vytváření virtuálních center na základě interaktivních nástrojů komunikace;
- společný přístup k finančním nárokům velkých infrastrukturních zařízení pro výzkum v Evropě a k jejich financování;
- lepší koordinace výzkumných aktivit na úrovni jednotlivých států a na úrovni Evropské unie a zabezpečení lepší spolupráce mezi rozptýlenými organizacemi pro vědeckou a technickou spolupráci v Evropě;
- cílené použití nejrůznějších mechanismů k dynamickému zvýšení investic do výzkumu a inovací, např. nepřímou podporou výzkumu (příčemž je nutno dodržovat předpisy Společenství o státních příspěvcích), patentů nebo rizikového kapitálu;
- rozvoj společného vědeckotechnického referenčního systému pro realizaci politiky;
- rozvoj lidských zdrojů a zvýšení jejich mobility:
 - zvýšení mobility výzkumných pracovníků a rozšíření kariérních možností ve vědě o celoevropskou dimenzi,
 - posílení účasti a postavení žen ve vědě,
 - podpora zájmu mládeže o výzkum a působení ve vědě;
- zvýšení vnitřní evropské soudržnosti v oblasti výzkumu na bázi nejlepších zkušeností s know-how při transferu na regionální a lokální úrovni; vyhodnocení přínosů regionů pro evropský výzkum;
- sblížení vědeckých, hospodářských a výzkumných společenství východní a západní Evropy;
- zvýšení atraktivnosti evropského prostoru pro výzkumníky z celého světa;

- dodržování společných sociálních a etických hodnot v oblastech vědy a techniky.

Značnou zábranou pro evropský výzkumný prostor je to, že systémy výzkumu v členských státech mají velmi málo podobného a že chybí koordinace pro realizaci politik výzkumu jednotlivých států

a evropské politiky výzkumu. K takové koordinaci je nutno vynaložit značné úsilí, přičemž by nesměly být aplikovány žádné těžkopádné mechanismy. Musí být rovněž odstraněny bariéry, které stále ještě existují mezi různými odbornými oblastmi a které brání cirkulaci znalostí a osob mezi vysokými školami a podniky.

- bt -

Zdroj: MŠMT, MZV ČR, „Česká republika v evropském výzkumném prostoru“ – informační brožura o českém výzkumu

Velký Evropan Salvador de Madariaga Rojo

Narodil se 23. července 1886 v La Coruña (Galicie), v jednom v nejuvzdálenějších míst od Madridu. Jak vyplývá z jeho příjmení, byl napůl Galicijec (*Rojo*) a napůl Bask (*Madariaga*). Byl španělským diplomatem, filozofem, novinářem a spisovatelem. Až do roku 1927 pracoval ve Společnosti národů. Jeho činnost tam byla orientována na kolektivní bezpečnost, na řešení sporů a usmiřovací procedury. Během své činnosti ve Společnosti národů se seznámil a spřátelil s tehdejšími československým ministrem zahraničních věcí *Edvardem Benešem*. Několikrát navštívil osobně Československo a v únoru 1935 v sále Městské knihovny v Praze měl přednášku na téma „Mezinárodní úloha a význam Španělska v dějinách“. Při této příležitosti mu byl 2. 2. 1935 propůjčen tehdejší československým prezidentem *T. G. Masarykem*, československý řád Bílého lva I. třídy za občanské zásluhy. Působil jako profesor španělské literatury na Oxfordské univerzitě (1928) a stal se díky svým výborným jazykovým znalostem velmi vyhledávaným pedagogem. Byl jmenován velvyslancem ve Washingtonu (1931) a v Paříži (1932). V roce 1934 se stal ministrem školství a později i ministrem spravedlnosti.

V roce 1936 byl zvolen členem Španělské královské akademie věd, avšak na její půdě mohl stanout až o 40 let později. Po vypuknutí španělské občanské války (1936) odešel do exilu. Představoval tehdy novou vizi diktátorského Španělska, vzdáleného demokratickému světu. Byl zvolen prezidentem celé řady evropských sdružení a patřil k hlavním protagonistům španělského exilového hnutí.

Napsal mnoho novinových článků (např. pro *Times*, *Publicidad*, *ABC*) a je autorem celé řady knih

s nejrůznější tematikou. Jedno z jeho nejlepších děl je „Angličané, Francouzi, Španělé“ – pokus o komparativní psychologii těchto tří národů.

V roce 1948 byl pozván na kongres Evropského hnutí konaného v Haagu a byl zároveň jmenován předsedou kulturní komise. Založení Evropského hnutí je dodnes považováno za zrod myšlenky sjednocené Evropy. Na tomto významném kongresu došlo k odstartování procesu, který později vyvrcholil založením Evropské unie. *Salvador de Madariaga* v hlavním projevu na tomto kongresu mezi jiným řekl: „Evropa se musí zrodit, aby naše národy nezemřely. Co víc, Evropa se musí zrodit, protože ji vnímáme.“

V roce 1949 bylo založeno v Bruggách Colegio de Europa a jeho prezidentem byl až do roku 1964 *Madariaga*. O rok později se stal v Paříži prezidentem Španělského federálního výboru Evropského hnutí.

V roce 1950 byl v Paříži jmenován ko-prezidentem Kongresu pro svobodu kultury společně s *Benedetto Crocem*, *Johnem Dewim*, *Karl Jaspersem*, *Jacquem Maritainem*, *Bertrandem Russellem* a *Reinholdem Niebuhrem*.

V roce 1951 v jednom ze svých článků *Madariaga* navrhl ustavit evropskou vlajku se symboly modrého nebe a rozsetých hvězd.

V červnu 1962 se konal v Mnichově kongres Evropského hnutí, jehož obecným tématem byla demokratizace evropských institucí. *Madariaga* zde přednesl projev, který se zapsal do dějin Evropy. Zdůrazňoval v něm společnou víru Evropy v lidské hodnoty a svobody.